

SVETOVÝ DEŇ KNÍH A AUTORSKÝCH PRÁV (23. apríl)

Názov knižnice: Knižnica Národného poľnohospodárskeho a potravinárskeho centra - Výskumného ústavu pôdoznalectva a ochrany pôdy (ďalej iba NPPC – VÚPOP)

Rok vzniku knižnice: 1961

Predchádzajúce názvy:

Knižnica Laboratória pôdoznalectva, Bratislava

Knižnica Výskumného ústavu pôdoznalectva a výživy rastlín, Bratislava,

Knižnica Výskumného centra pôdnej úrodnosti, Bratislava

Knižnica Výskumného ústavu pôdnej úrodnosti, Bratislava

Knižnica Výskumného ústavu pôdoznalectva a ochrany pôdy, Bratislava

História knižnice:

Na základe prijatého uznesenia č. 11 zo dňa 04.01.1961 vlády Československej socialistickej republiky bol uskutočnený Komplexný prieskum poľnohospodárskych pôd v rokoch 1961 – 1970, ktorý predstavoval počiatok moderného výskumu pôd na Slovensku. Výstupy z prieskumu poľnohospodárskych pôd od 60-tych rokov 20. storočia sa stali neoceniteľným zdrojom informácií. Komplexný prieskum poľnohospodárskych pôd na Slovensku začal prinášať množstvo významných výstupov (vedecké články, metodiky, monografie a iné), ktoré podnietili založenie knižnice Laboratória pôdoznalectva v Bratislave. Rozvinula sa publikačná činnosť, začal vychádzať zborník ústavu „*Vedecské práce Laboratória pôdoznalectva*“ zameraný najmä na pôdnu genézu a pedogeografiu. Najvýznamnejšou knižničnou publikáciou tohto obdobia je „*Poľnohospodárske pôdoznalectvo*“ (Bedrna, Hraško, Sotáková, 1968), ktoré vzniklo v spolupráci s Katedrou pedológie a geografie Vysoké školy poľnohospodárskej v Nitre. Ďalšou významnou monografiou bola metodická príručka pôdoznaleckých a analytických metód Juraja Hraška „*Rozbory pôd*“ (1964), ktorá sa používa ešte aj v súčasnosti.

Najstaršie publikácie sú knižnične evidované z konca 19. storočia, kedy sa na území Slovenska začali vykonávať prvé terénne prieskumy pôd, ktoré organizoval Uhorský kráľovský geologický ústav v Budapešti. Hlavným cieľom agrogeologických prác bolo zisťovať, ktoré pôdy je možné poľnohospodársky využívať. Najmä na území Podunajskej nížiny boli vykonané podrobné agrogeologické prieskumy a následne mapy v mierke 1 : 75 000. V publikáciách „*Pôdne mapy z oblasti Maďarska*“ (z roku 1898), „*Agrogeologické podmienky obcí v okrese Nitra*“ (z roku 1900), „*Agrogeologické pomery okolia Komárna*“ (z roku 1901), „*Agrogeologické pomery južnej časti Malých Karpát*“ (z roku 1909) sa uvádzajú údaje o pôde a jej vrstvení do hĺbky 2 metrov a ich mechanické, fyzikálne a chemické vlastnosti. Môžeme tu nájsť údaje o zrnitosti a hĺbkach pôd, o obsahu humusu a charakteristiky vodného režimu.

Uznesením Federálnej vlády ČSSR č. 96 zo dňa 23.03.1971, uznesením vlády ČSR č. 101 Sb. zo dňa 12.05.1971 a uznesením vlády SSR č. 91 zo dňa 12.06.1972 sa začala realizovať

bonitácia poľnohospodárskeho pôdneho fondu ČSSR. Princípy a metódy riešenia pôdoznaleckej časti bonitácie boli spracované riešiteľským kolektívom už Výskumného ústavu pôdoznalectva a výživy rastlín a zahrnuté v správe „*Bonitace zemědělského půdního fondu ČSSR*“ (1973) a v „*Metodike terénního bonitačního průzkumu a mapování*“ (1973). V rámci metodických príprav riešenia bonitácie poľnohospodárskeho pôdneho fondu boli publikované mnohé práce, ktoré podrobne popisovali postupy bonitácie pôd. Išlo predovšetkým o práce autorov Damaška, Němečeka, Klečka, Duška (1969), Džatka, Peterkovej (1973), Bedrnu (1971) a iných. Výstupy z bonitovaného informačného systému boli mapované a sú uložené v priestoroch knižnice. Predovšetkým sú to mapy bonitácie poľnohospodárskych pôd v mierke 1 : 5 000 a pracovné mapy pôdoekologickej regionalizácie Slovenska v mierke 1 : 50 000. V období činnosti Knižnice Výskumného ústavu pôdoznalectva a výživy rastlín bola publikačná činnosť zameraná na problematiku chémie pôdy vo vzťahu k výžive rastlín a akumulácii cudzorodých látok z hnojív, ale aj závlahovej vody a ovzdušia. Významná je publikácia Z. Bedrnu „*Pôdotvorné procesy a pôdne režimy*“ (1977).

Z obdobia 80-tych rokov pôsobenia knižnice je potrebné spomenúť publikáciu „*Morfogenetický klasifikačný systém pôd ČSFR*“, ktorá vyšla v roku 1987 (Hraško, Němeček, Šály, Šurina) a druhé prepracované vydanie vyšlo v roku 1991. V roku 1988 vyšla aj významná publikácia J. Hraška a Z. Bedrnu „*Aplikované pôdoznalectvo*“. Z publikácií, ktoré identifikovali procesy pôsobenia dusíka je potrebné spomenúť „*Dusík v pôde a jeho premeny*“ (Bielek, 1984).

Intenzívnu modernizáciu výskumu pôdy umožnila výpočtová technika, ktorej významný pokrok v spracovaní a interpretácii údajov o pôde začal v 1. polovici 90-tych rokov. V 2. polovici 90-tych rokov sa začali využívať geografické informačné systémy a diaľkový prieskum Zeme, čím sa spracovanie priestorových údajov o pôde výrazne zdokonalilo. To umožnilo vytvoriť mnohé vedecké a zároveň významné publikácie o pôde, v ktorých sú uvádzané podrobné informácie predovšetkým o poľnohospodárskej pôde Slovenskej republiky. Z oblasti geografického prieskumu a tvorby agregovaných poznatkov pre každých 10 km² územia SR vznikla významná publikácia pod názvom „*Geochemický atlas Slovenskej republiky*“ (1999). Ide o unikátne a ojedinelé dielo aj medzi najvyspelejšími štátmi sveta. Z tohto obdobia sú súčasťou knižničného fondu aj publikácie „*Záväzné metódy rozborov pôd*“ (Fiala a kol., 1999), „*Metodika bilancie pôdnej organickej hmoty a stanovenia potreby organického hnojenia*“ (Jurčová, Bielek, 1997) a „*Príručka terénneho prieskumu a mapovania pôd*“ (Čurlík, Šurina, 1998).

V súčasnosti knižničný fond NPPC – VÚPOP eviduje približne 2 200 knižných publikácií (slovenských a českých autorov) a 1 570 knižných publikácií zahraničných autorov. Súčasťou knižničného fondu NPPC – VÚPOP sú aj encyklopédie, metodiky, katalógy STN, zborníky, záverečné správy riešených rezortných úloh, štatistické ročenky, štúdie, vedecké a dizertačné práce, atlasy a mapy, ako aj odborné a vedecké časopisy.

Knižnica NPPC - VÚPOP je jedinou knižnicou na Slovensku so zameraním na „*pôdu*“, ktorá poskytuje verejnosti nielen knižné publikácie, ale aj odborné poradenstvo. Časť publikácií je možné zakúpiť, ostatné sú vyhradené k zapožičaniu.

V rámci súčasného knižničného fondu sú najvýznamnejšími publikáciami „*Pôdny organický uhlík a jeho odozva na využívanie krajiny Slovenska*“ (Barančíková a kol., 2019),

„Aktuálny stav vybraných rašelinísk Slovenska s dôrazom na ich pedogeografické vlastnosti“ (Barančíková a kol., 2018), „Jednotné pracovné postupy rozborov pôd“ (Barančíková a kol., 2011), „Monitoring pôd Slovenskej republiky“ (Kobza a kol., 2014, 2019), „Pedológia vo svetle novších poznatkov“ (Kobza, 2013), „Potenciál agroekosystémových služieb orných pôd“ (Makovníková a kol., 2017), „Modelovanie a hodnotenie agroekosystémových služieb“ (Makovníková a kol., 2017), „Metodické postupy pre kvantifikáciu a hodnotenie agroekosystémových služieb“ (Makovníková, Pálka, 2023), „Urbánne pôdy - príklad Bratislavy“ (Sobocká a kol., 2007), „Diagnostika, klasifikácia a mapovanie pôd“ (Sobocká, 2011), „Návrh adaptačných opatrení na pôde pre zmiernenie účinkov klimatickej zmeny“ (Sobocká a kol., 2010), „Pôdoznalecký slovník“ (Jambor a kol., 2011), „Morfofenetický klasifikačný systém pôd Slovenska“ (2014), „Príručka pre používanie máp pôdnoekologických jednotiek“ (Džatko, Sobocká, 2009), „Pedogeografia“ (Vilček, Zverková, 2015), „Poľnohospodárska pôda regiónov Slovenska v kocke“ (Vilček a kol., 2007), „Vhodnosť poľnohospodárskych pôd a krajiny Slovenska na pestovanie rastlín“ (Vilček, Bedrna, 2007), „Produkčno-ekonomické aspekty udržateľného využívania poľnohospodárskych pôd Slovenska“ (Vilček, Bujnovský, 2008), „Environmentálna pedológia“ (Vilček a kol., 2005), „Pôdoznanectvo pre enviromanážerov“ (Bielek, 2017), „Kompendium praktického pôdoznanectva“ (Bielek, 2014), „Poľnohospodárske pôdy Slovenska a perspektívy ich využitia“ (Bielek, 2008), „Fyzikálne vlastnosti pôdy“ (Fulajtár st., 2006), „Vodná erózia pôdy a protierózna ochrana“ (Fulajtár, Janský, 2001), „Komplexný prieskum poľnohospodárskych pôd – história, metodika, hodnotenie a využitie“ (Skalský, Vopravil, 2014), „Hodnotenie kapacít pôdy a efektov z jej využívania“ (Bujnovský a kol., 2011).

Ponúkané knižné publikácie sú zároveň zrkadlom aktivít našej inštitúcie, ktoré boli a sú zamerané na riešenie problematiky ochrany a využívania tak poľnohospodárskych, ako aj urbánnych pôd. Nakoľko pôda okrem produkčnej funkcie plní aj celý rad mimoprodukčných funkcií, jej význam pre spoločnosť presahuje tradičný rámec základného výrobného prostriedku v poľnohospodárstve. Ochrana pôdy a optimalizácia jej využívania, tak z hľadiska produkcie rastlinných komodít, ako aj ochrany ostatných zložiek životného prostredia je základnou témou v rámci našich aktivít.

Ochrana autorských práv na Slovensku

Autorský zákon na Slovensku č. 185/2015 Z. z. v znení neskorších predpisov je právna norma, ktorá upravuje práva a povinnosti autorov vo vzťahu k ich autorským dielam. Jeho cieľom je chrániť tvorivú činnosť a zabezpečiť, aby mohli autori legálne rozhodovať o využití a ochrane svojich diel. Zákon upravuje aj obmedzenia práv, ako sú použitie diela, výnimky pre vzdelávanie a výskum a iné.

Majetkové práva trvajú počas života autora a 70 rokov po jeho smrti. Sú predmetom dedenia, dediči autorských práv sa stávajú nositeľmi autorských práv, rozhodujú o použití diela, majú nárok na určité odmeny. V prípade, že dediči nie sú, alebo odmietli dedičstvo prijať, autorovo dielo sa môže voľne používať bez udelenia licencie.

Dodržiavanie autorských práv je dôležité, pretože neoprávnené použitie diel môže mať vážne následky, vrátane právnych krokov, finančných nárokov a poškodenia reputácie. V konečnom dôsledku dodržiavanie autorských práv prispieva k udržaniu a podpore tvorivého prostredia a pomáha zabezpečiť autorom dostatočné podmienky pre ďalšie tvorivé publikovanie.

Kopírovanie publikácií

Návštevníci knižnice NPPC – VÚPOP môžu využívať reprografické služby, alebo si nechať naskenovať voľne prístupné dokumenty z hľadiska autorského práva (monografie, kde od smrti pôvodcu diela uplynulo viac ako 70 rokov a periodiká staršie ako 100 rokov). U ostatných dokumentov možno na jednu objednávku kopírovať časti kníh alebo zborníkov v rozsahu do 20 % z celkového počtu strán dokumentu a kópie článkov z periodík.

Tabuľka 1: Počet knižných publikácií, ktoré pribudli za posledné roky v knižničnom fonde

rok	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
počet	29	32	23	6	7	2	5	11

Vypracovala: Ing. Eva Pekárová, MBA, Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum – Výskumný ústav pôdoznalectva a ochrany pôdy, Bratislava